

משך חכמה

פרשת וזאת הברכה פסקא יג - יט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תנג טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[יג]

(לג, ז) וזאת ליהודה ויאמר שמע ה' קול יהודה ואל עמו תביאנו
ידיו רב לו ועזר מצריו תהיה:

מה הפירוש "ואל עמו תביאנו"

(לז, ז) ואל עמו תביאנו. בספרי¹ (פיסקא, שמח) פליגי רבי מאיר ורבי יהודה, ורבי מאיר אמר, הא כתיב (בראשית נ, ה) בקברי אשר כריתי לי, לי ולא לאחר, עיין שם. פשוט, דפליגי בפלוגתת רבן שמעון בן גמליאל ורבנן, אם לי ולא לזרעי, עיין גיטין ע"ד, א².

¹ על הפסוק (דברים לג, ז) "וזאת ליהודה ויאמר שמע ה' קול יהודה ואל עמו תביאנו ידיו רב לו ועזר מצריו תהיה", יש לבאר, מה הפירוש "ואל עמו תביאנו" והרי כבר מת יהודה, ומדוע דוקא יהודה.

ונחלקו בביאור הכתוב רבי מאיר ורבי יהודה בספרי, וז"ל הספרי (דברים, וזאת הברכה, פיסקא שמח) "ואל עמו תביאנו, שיקבר עם אבות בארץ. רבי יהודה אומר, וכי עצמות יוסף בלבד העלו ישראל ממצרים, והלא כל שבט ושבט העלה עצמות שבטו ממצרים, שנאמר (שמות יג, יט) והעליתם את עצמותי מזה אתכם, שאין תלמוד לומר אתכם, מה תלמוד לומר אתכם, שכל שבט ושבט העלה עצמות שבטו ממצרים, ומה תלמוד לומר ואל עמו תביאנו, שנקבר עם אבות בקבורתם. רבי מאיר אומר, הרי הוא אומר (בראשית נ, ה) בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען, אני נקבר בה ואין אחר נקבר בה, ומה תלמוד לומר ואל עמו תביאנו, שנקבר עם אבות בארץ". עכ"ל הספרי.

תוכן דברי הספרי, דרבי יהודה אומר, שאי אפשר לפרש שביקש משה על עצמות יוסף שיקברו עם האבות בארץ, דהרי כל השבטים נקברו בארץ, אלא ביקש שיקבר במערת המכפלה עם האבות [בשכר שהציל את יוסף ממיתה, כך נראה לי], ורבי מאיר חולק על רבי יהודה, דאי אפשר לפרש כן, דכיון שיעקב אמר לבניו (בראשית נ, ה) "הנה אנכי מת בקברי אשר כריתי לי בקרן פניו של עמון ואל עמו תביאנו", משמע לי ולא לאחר, אלא על כורחך שביקש שיקבר עם האבות בארץ ישראל, ולא בקבורתם. [ועל מה שהקשה רבי יהודה דכל השבטים גם כן נקברו בארץ, יש לומר, דמכל מקום על יהודה היה צריך בקשה מיוחדת, כיון דאיתא במכות (יא, ב), שכיון שיהודה נידה עצמו על תנאי, היו עצמותיו מתפרקין ושלדו לא הייתה קיימת, לכן ביקש עליו משה שתהיה שלדו קיימת ויקבר בשלמות בארץ ישראל, כך נראה לי].

אבל יש לדקדק איך מפרש רבי יהודה שביקש משה שיקבר במערת המכפלה, והרי יעקב אבינו דקדק בלשונו לומר "כריתי לי", משמע ולא

[יד]

(לג, יז) בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח יחדו
אפסי ארץ והם רבבות אפרים והם אלפי מנשה:

מדוע כתוב לשון רבבה אצל אפרים, ורבבה אצל מנשה

(לג, יז) והם רבבות אפרים והם אלפי מנשה. הענין³, דכתיב (תהלים צא, ז) יפול מצדך אלף ורבבה מימינך, ורצונו לומר דאלפים המה מצד הטבע, ורבבות מצד הנסיי, היינו השגחה

לאחר.

ומבאר המשך חכמה, דנחלקו רבי מאיר ורבי יהודה במחלוקת רבנן ורבן שמעון בן גמליאל בגיטין (גיטין עד, א), דתניא "הרי זה גיטך על מנת שתתני לי מאתים וזו ומת, נתנה - אינה זקוקה ליבם, לא נתנה - זקוקה ליבם, רבן שמעון בן גמליאל אומר: ונתנת לאביו או לאחיו או לאחד מן הקרובים" ע"כ. הנה מבואר, דאם עשה תנאי בגט שתתן לו מאתים וזו, ונתנה ליורשיו, ומת, לפי תנאי קמא לא התקיים התנאי, והיא זקוקה ליבום, ולפי רבן שמעון בן גמליאל נתקיים התנאי, ואינה זקוקה ליבום.

והטעם מבואר שם בסוגיא וז"ל "מר סבר: לי - ולא ליורשי, ומר סבר: לי - ואפילו ליורשי" ע"כ. הנה מבואר, דנחלקו האם "לי" ממעט רק אחר, או אפילו זרעו, תנאי קמא סובר, ש"לי" ממעט אף יורשיו, ורבן שמעון בן גמליאל סובר שממעט רק אחר ולא יורשיו. ובוזה נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה, דרבי יהודה סובר, ד"לי" אינו ממעט זרעו, ולכן ביקש שיקבר במערת המכפלה, ורבי מאיר סובר ד"לי" ממעט אף זרעו.

² תמצית דבריו: בספרי נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה, מה הפירוש ואל עמו תביאנו. רבי יהודה מפרש, שביקש משה רבינו שיקבר במערת המכפלה, והיינו "ואל עמו", אל קברי אבות, ומה שאמר יעקב אבינו "אשר כריתי לי", אינו ממעט זרעו אלא אחר, ורבי מאיר סובר, דלשון "לי" ממעט זרעו, לכן מפרש, שביקש שיקבר בארץ ישראל עם האבות, ולא במערת המכפלה.

[יד]

³ [יד] על הפסוק (דברים לג, יז) "בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח יחדו אפסי ארץ והם רבבות אפרים והם אלפי מנשה", [פירש רש"י וז"ל "והם רבבות אפרים - אותם המנוגחים, הם הרבבות שהרג

משך חכמה

פרשת וזאת הברכה פסקא יג - יט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תנג טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[טו]

דברים לג, יט (יט) עמים הר יקראו שם יזבחו זבחי צדק פי שפע
עמים יינקו ושפני טמוני חול:

מה הפירוש "עמים הר יקראו, שם יזבחו זבחי צדק"

(יט) עמים הר יקראו. עיין⁵ בספרי (פסקא, שנד) שהן מתגייירין,

[טו]

⁵ [טו] על הפסוק (דברים לג, יט) "עמים הר יקראו שם יזבחו זבחי צדק פי שפע עמים יינקו ושפני טמוני חול", צריך לבאר, מהו פשוטו של מקרא. והנה בספרי מפרש וז"ל (פיסקא שנד) "עמים הר יקראו, מנין אתה אומר שהיו אומות ומלכיות מתכנסות ובאות לפרגמטיא (פירוש: סחורה) של ארץ ישראל, והיו אומרים, הואיל ונצטערנו ובאנו לכאן, נלך ונראה פרגמטיא של יהודים מה טיבה, מיד עולים לירושלם, ורואים את ישראל שעובדים לאל אחד, ואוכלים מאכל אחד. לפי שהגוים לא אלוהו של זה אלוהו של זה, ולא מאכלו של זה כמאכלו של זה, והם אומרים, אין יפה להדבק אלא באומה זו, מנין אתה אומר שאין זזים משם עד שמתגייירים ומקריבים זבחים ועולות, תלמוד לומר שם יזבחו זבחי צדק" ע"כ.

ולפי זה כך פירוש הכתוב, דעמים יקראו לעלות להר, ולראות עבודת היהודים את ה', ועל ידי זה מתגייירים ומקריבים זבחים, והיינו דכתיב "שם יזבחו זבחי צדק".

אבל יש לדקדק, דמכל מקום, מדוע כתוב "הר" יקראו, ולא אמרו ירושלים או בית המקדש. ומבאר המשך את דברי הספרי בשני דרכים, הא' שכיון שאברהם אבינו שהיה תחילה לגרים (סוכה מט, ב. ועוד), קרא להר המוריה הר, כדאיתא בספרי (ואתחנן פיסקא כח) וז"ל "ההר הטוב הזה והלבנון (דברים ג, כה), הכל קראו אותו הר, אברהם קראו הר, שנאמר (בראשית כב, יד) אשר יאמר היום בהר ה' יראה" ע"כ, לכן כתוב, שעמים שבאו להתגיייר יקראו לו הר, לרמז שכוחו של אברהם הוא בגרים הללו, שהוא היה תחילה לגרים, ובזכותו שפרסם אלוקו יתברך, מתגייירים העמים.

ובעוד דרך יש לומר, בהקדים מה שיש לדקדק בלשון התפלה שהתפלל שלמה כשבנה את בית המקדש, דכתיב (מלכים א ח, מא-מג) — (מא) וְגַם אֶל הַנְּכַרִּי אֲשֶׁר לֹא מֵעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל הוּא וְכָא מְאָרֶץ רְחוֹקָה לְמַעַן שְׁמֹךְ: (מב) פִּי יִשְׁמְעוּן אֶת שְׁמֹךְ הַגָּדוֹל וְאֶת יָדְךָ הַחֲזָקָה וְזוֹרְעֵךְ הַנְּטוּיָה וְכָא וְהַתְּפַלֵּל אֶל

הנסיית שמכונה ימין, כמו שכתבתי לעיל (פסקא יב) [והאריך בזה הגאון ביערות דבש (חלק ראשון, דרשה ט' בטבת תקלד)]. ויעקב אבינו שם אפרים מימינו (בראשית מח, יד) שהמה מושגחים על פי הנסיי, וכמו הנהגות יהושע בעמידת חמה וכיוצא בו, לכן המה ממייתים רבבות, ומנשה לשמאל ישראל (שם), לכן המה אינם ממייתים רק אלפים. ודו"ק⁴.

יהושע, שבא מאפרים: והם אלפי מנשה - הם האלפים שהרג גדעון במדין, שנאמר (שופטים ח, י) וזבח וצלמונע בקרקר וגו'. ויש לדקדק, מדוע באפרים כתוב רבבות ובמנשה אלפים, הרי גם גדעון הרג רבבות, כדכתיב בשופטים (פרק ח), ועוד שפשט הכתוב אינו משמע דוקא יהושע וגדעון, אלא שבט אפרים ושבת מנשה.

ומבאר המשך חכמה על פי מה שביאר בספר יערות דבש (חלק ראשון מה שדרש הגאון בט' בטבת תקלד), שבדרך הטבע יכול אחד להרוג אלה, אבל רבבה זהו שלא כדרך הטבע, ועל פי זה מפרש (שם) הכתוב (תהלים צא, ז) "יפל מצדף אלה ורכבה מימינך אליך לא יגש", דצדף, היינו צד של המזלות והכוכבים בדרך הטבע, זה יפול רק אלה, אבל מימינך, הוא מה' יתברך בלי כוכבים ומזלות, דימין רומז להנהגת ה' בלא מזלות כוכבים, כדכתיב (תהלים קיח, טז) "ימין ה' רוממה ימין ה' עשה חיל", אז יפול רבבה, כי הוא הנהגה ניסית, וכן הוא מבואר לעיל בפסקא יב, דלשון ימין הוא על הנהגה ניסית, ושמאל הוא על הנהגה טבעית.

ועל פי זה מבואר מדוע יעקב אבינו שם אפרים מימינו ומנשה משמאלו, כדכתיב בראשית (מח, יד) "וישלח ישךאל את מיניו וישת על ראש אפרים והוא הצעיר ואת שמאלו על ראש מנשה שכל את ידיו כי מנשה הבכור", וכונת יעקב היא, שאפרים יהיה לו הנהגה ניסית ומנשה הנהגה טבעית. ועל פי זה מבואר פירוש הכתוב כאן, דלכן כתוב באפרים רבבה, שהנהגה עמם היה בדרך ניסית כמו עמידת החמה ביהושע, לכן הם ממייתים רבבה, ומנשה אלפים ולא רבבה, היינו שהנהגה עמם היה בדרך הטבע, ואף על פי שהרג גדעון רבבה, היה זה בדרך הטבע, והעיקר בא ללמד, שסוג הנהגה עמו היה בדרך הטבע. ובאמת אפרים ומנשה, הכונה לכל השבט, ומיושב הכל בסייעתא דשמיא.

⁴ תמצית דבריו: ימין רומז להנהגה ניסית, ושמאל להנהגה טבעית. בדרך טבעית אפשר להרוג אלפים, ובדרך ניסית רבבות. לכן כתוב באפרים רבבות, כי הנהגה היא הנהגה ניסית, ובמנשה אלפים, כי הנהגתם היא הנהגה טבעית.

משך חכמה

פרשת וזאת הברכה פסקא יג - יט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תנג טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

ומעלות דאורייתא ביומא דף מ"ד, ע"ב⁶.

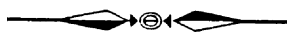
[טז]

לג, כג) וּלְנִפְתָּלִי אָמַר נִפְתָּלִי שְׁבַע רְצוֹן וּמְלֵא בְרַפְתְּ ה' יָם וְדָרוֹם יִרְשָׁה:

מדוע ירשה לא מפי' ה"א

לג, כג) ים ודרום ירשה. עיין רש"י⁷. ויתכן לפרש, ירש אותה

⁶ תמצית דבריו: פירוש הכתוב "עמים הר יקראו, שם יזבחו זבחי צדק", מפרש הספרי, שהגויים שיבואו לירושלים למסחר, יקראו לראות את עבודת ה' בהר המוריה בבית המקדש, ויתגיירו, ויזבחו זבחי צדק. והטעם שכתוב "הר" ולא ירושלים, או בית המקדש, א. על שם אברהם אבינו שהיה ראשון לגרים וקרא לו הר. ב. על שם שאינם יכולים לעלות אלא להר, כי לחיל אסור לגוי להכנס. ובא עוד ללמד, שהגוי אינו מתקבלת תפלתו, אלא אם יבוא להר, אבל ישראל, בחוצה לארץ, שיתפלל בכונה לכיוון ירושלים, תתקבל תפלתו, כך מוכח בלשונו של שלמה המלך שהתפלל.

[טז]

⁷ [טז] על הפסוק (דברים לג, כג) "וּלְנִפְתָּלִי אָמַר נִפְתָּלִי שְׁבַע רְצוֹן וּמְלֵא בְרַפְתְּ ה' יָם וְדָרוֹם יִרְשָׁה", פירש רש"י וז"ל "שבע רצון - שהיתה ארצו שבעה כל רצון יושביה: ים ודרום ירשה - ים כנרת נפלה בחלקו, ונטל מלא חבל חרם בדרומה לפרוש חרמים ומכמורות (בבא קמא פא, ב): ירשה - לשון צווי, כמו (דברים א, כא) עלה רש, והטעם שלמעלה ברי"ש מוכיח, כמו ירש, ידע, לקח, שמע, כשמוסיף בו ה"א, יהיה הטעם למעלה, שמעה, ידעה, סלחה, לקחה. אף כאן, ירשה לשון צווי. ובמסורת הגדולה מצינו באלפא ביתא לשון צווי, דטעמיהון מלעיל" עכ"ל.

הנה הוקשה לרש"י דלשון ירשה, אם הוא לשון ירושה, דהיינו "ירש אותה", היה צריך להיות מפי' ה"א, שבכל מקום כשכתוב תחת תיבת אותה, יש מפי' ה"א, ומתוך רש"י, דירשה אין משמעו "ירש אותה", אלא ציווי לנפתלי שילך לירש אותה, וכשיש ה"א בלשון ציווי, אינו מפי' ה"א, כיון שהוא מלעיל, והראיה שהוא מלעיל, שהטעם של סוף פסוק בתיבה ירשה,

ולכן אמר עמים הר יקראו, כמו אברהם שהיה תחילה לגרים (סוכה מט, ב. ועוד), וקראו הר (ספרי ואתחנן פיסקא כח). ויתכן, דכוון אל מה שהתפלל שלמה (מלכים-א, ח, מא) וגם הנכרי כי יבוא מארץ רחוקה כו', וזה הבדל בין ישראל בארץ שבים, כי יתפללו שם דרך ארצם, הם נענים, אבל הנכרי, מוכרח לבא, ואז נענה. לכן אמר, עמים הר, כי יבואו ויקראו, יהיו נענים בתפלתם, לכן אמר עמים הר יקראו, משום דמעלות בפרק קמא דכלים (משנה ח) הר הבית מקודש כו' החיל מקודש ממנו שאין נכרים וטמאי מתים נכנסים לתוכו, לכן רק בהר יקראו ולא בחיל,

הפית הזה: (מג) אַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם מְכוּן שִׁבְתָּךְ וְעִשִׂיתָ כָּל אֲשֶׁר יִקְרָא אֲלֶיךָ הַנִּכְרִי לְמַעַן יִדְעוּן כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ אֶת שְׁמֶךָ לִירְאָה אֶתְךָ כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְלִדְעַת כִּי שְׁמֶךָ נִקְרָא עַל הַפֶּתַח הַזֶּה אֲשֶׁר בְּנִיתִי ע"כ. הנה מפורש שהגוי יצטרך לבוא לירושלים כדי שיהיה נענה.

אבל כאשר התפלל שלמה שישמע תפלת ישראל, התפלל שאפילו יהיו בשוים בחוץ לארץ, ויתפללו דרך ישראל, ישמע תפלתם, דכתיב (שם, פסוקים מח-מט) – "(מח) וְשָׁבוּ אֲלֵיךָ בְּכָל לְבָבָם וּבְכָל נַפְשָׁם בְּאָרֶץ אֲבֹתֵיהֶם אֲשֶׁר שָׁבוּ אֹתָם וְהִתְפַּלְלוּ אֲלֶיךָ דְרָךְ אַרְצָם אֲשֶׁר נָתַתָּה לְאַבְוֹתָם הָעִיר אֲשֶׁר בְּחַרְתָּ וְהַפֶּתַח אֲשֶׁר בְּנִיתִי לְשְׁמֶךָ: (מט) וְשָׁמַעְתָּ הַשָּׁמַיִם מְכוּן שִׁבְתָּךְ אֶת תְּפִלָּתָם וְאֶת תַּחֲנֻנָּתָם וְעִשִׂיתָ מִשְׁפָּטָם", [וכדאיתא בברכות (ל, א) "היה עומד בחוץ לארץ - כיון את לבו כנגד ארץ ישראל שנאמר: והתפללו אליך דרך ארצם]

ומבאר המשך חכמה, דישאל שמתפללים בחוץ לארץ דרך ארץ ישראל, מתקבלת תפלתם אפילו שלא באו לארץ ישראל, אבל הנכרי לא תתקבל תפלתו מחוץ לארץ אלא אם יבוא ממש לארץ ישראל להר הבית.

ועל פי כל זה מבואר היטב על פי הספרי פירוש הכתוב, דכתיב שהעמים יקראו להר, היינו שכדי שתשמע תפלתם, יצטרכו לבוא להר, שלא יהיו נענים אם יתפללו דרך ארצם, אבל ישראל אינם צריכם לבוא להר, כי אפילו בחוצה לארץ יכולים להתפלל דרך ארצם ונענים. והטעם שכתוב לשון הר לפי פירוש זה, כיון דתנן בכלים (א, ח) שגויים מותרים לעלות להר הבית, אבל אסורים להכנס לחיל שהיה סביב ההר סמוך לעזרה, לכן בדקדוק כתוב "הר" יקראו, שיכולים לבוא רק עד להר ולא יותר, כדתנן (שם) "לפנים מן החומה [פירוש: של ירושלים] מקודש מהם [פירוש: מכל ארץ ישראל], שאוכלים שם, קדשים קלים ומעשר שני. הר הבית מקודש ממנו, שאין זבים וזבות נדות ויולדות נכנסים לשם. החיל מקודש ממנו, שאין עובדי כוכבים וטמא מת נכנסים לשם" ע"כ. ואל תתמה איך כתוב ענין מעלות קדושה בכתוב, דמעלות אלו דאורייתא הן, כדאיתא ביומא מד, ב.

משך חכמה

פרשת וזאת הברכה פסקא יג - יט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תנג טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

מישראל מותר לצוד דגים בחכה מן ים של טבריא, וירושתו בהים, שעל זה כוון ים ודרום, כמו שדרשו בבבא קמא (שם) [מלא חבל בדרום], לכן היא רפויה. וכמו כן פרש"י על (במדבר לב, מב)

לצוד בהם, ואחרים אסורים, דאינם מותרים אלא בחכה, כך מבאר המגיד משנה למלך. ולפי שיטת הרמב"ם צריך ביאור, מדוע אינו מפיך ה"א, הרי נפתלי היה מותר להעמיד אפילו קלע. אבל הטעם בזה, כיון שמכל מקום, אחרים יכולים לצוד מהים שלא בחכה, ואינה ירושה גמורה שלא להניח לאף אחד לצוד בים שלו, להפך, לכל אחד יש קצת ירושה בים לצוד בחכה [ולזה נתכון שכתב "וירושתו בהים" היינו לכל אדם], וכשם שמצד דרום היה לנפתלי מקום למשוך רשתו בחרם, אבל לא היה צד דרום שלו לגמרי למנוע מאחרים להשתמש, כך גם הים לא היה שלו לגמרי, וזה מכוון שכתוב ים ודרום יחד, ללמד שהם שוים, שלא לגמרי הם שלו, לכן אינו מפיך ה"א. ויש להביא ראיה לזה שאם הירושה אינה גמורה אינה מפיך ה"א, דעל הפסוק (במדבר לב, מב) "וְיִנְבַח הַלֶּךְ וְיִלְפֹד אֶת קֶנֶת וְאֶת בְּנֵי יֶהוּדָה וְיִקְרָא לָהּ נֵבֶח בְּשֵׁמוֹ", פירש רש"י "ויקרא לה נבח - לה אינו מפיך ה"א. וראיתי ביסודו של רבי משה הדרשן, לפי שלא נתקיים לה שם זה, לפיכך הוא רפה, שמשמע מדרשו כמו לא. ותמהני מה ידרוש בשתי תיבות הדומות לה (רות ב, יד) ויאמר לה בועז, (זכריה ה, יא) לבנות לה בית: "עכ"ל. הנה בכל מקום בתורה [מאתים שלושים] שכתוב "לה", הוא מפיך ה"א, מלבד בשלושה מקומות שכתוב בלא מפיך ה"א, והקשה רש"י, דאם כשאינו מפיך בא לדרשה מה ידרוש שם, ולא תירץ.

[ומה שכתב לעיין שם, נראה בזה, דהנה רש"י מפרש, דכשאינו מפיך ה"א הוא כאילו כתוב "לא", ואם זה משמעות שאינו מפיך ה"א, דברי המשך חכמה כאן אין להם ביאור, דמה ענין ירשה לא מפיך ה"א, לדברי רש"י בענין "לה" לא מפיך, דמשמע "לא". אבל המשך חכמה סובר שאין זו כונת רבי משה הדרשן, אלא סובר שחסרון מפיך ה"א הוא מרמז שחסר דבר, ולא שמשמעו "לא", לכן יש לפרש גם כאן, דירשה לא מפיך ה"א שהוא חסר מהירושה. ולפי הבנת המשך חכמה, גם יש לתרץ מה שהקשה רש"י מה יעשה רבי משה הדרשן מהפסוקים ברות ובזכריה, דיש לתרץ בקל, שהיה שם חסרון ולא בשלמות, וזה באמת מפורש בפסיקתא זוטרתא (לקח טוב) לתרץ קושיות רש"י וז"ל (רות פרק ב סימן יד) "ויאמר לה בועז. לה לא מפיך ה", אמר לה חס ושלום אין את שפחה אלא גברת את, ודכוותיה (במדבר לב, מב) ויקרא לה נובח בשמו, שלא עמד לה אותו השם, כן (זכריה ה, יא) לבנות לה בית בארץ שנער, מלמד שאין לשקרן תשועה" עכ"ל פסיקתא זוטא אבל רש"י הוקשה לו שפירש ד"לה" הוא "לא" ומיושב הכל בס"ד].

שלא בלשון ציווי, והא דכתוב בלא מפיך, מרמז להא דאמרו בבבא קמא (פא, ב), שלא יעמוד קלע ויעמיד ספינה, ורק צד במכמרות וברשתות. ולשיטת הרמב"ם (נזקי ממון ה, ג), מרמז, דכל אדם

הוא על הרי"ש.

אבל המשך חכמה [לא נראה לו פירוש רש"י, דלא מצאנו בברכות משה שציוה לירש, ואין זה שייך לברכות. לכן] מפרש, שבאמת הוא לשון ירושה, והטעם שאינו מפיך ה"א, דבא לרמז שלא ירשה לגמרי, כפי שיבואר להלן. דהנה בבבא קמא (פא, א) תניא, דאחד מעשרה תנאים שהתנה יהושע עם ישראל שכנסנו לארץ הוא "ומחכין בימה של טבריא, ובלבד שלא יפרוס קלע ויעמיד את הספינה". משמע, שכל אחד יכול לצוד דגים בחכה, מכירת אפילו שהיא של נפתלי. אבל בלבד שלא יפרוס קלע כו' ופירש רש"י וז"ל "שלא יפרוס קלע - דרך ציידים לתקוע יתידות ולעשות גדרים קנים במים להלכד שם דגים, וקורין לו במקומינו גור, ובארץ אשכנז קורין לו ווכ"א (שלא יפרוס קלע) מפני שמעכב ומעמיד את הספינה" עכ"ל.

ולהלן (שם, פא, ב) גרסינן "ומחכין בימה של טבריא, ובלבד שלא יפרוס קלע ויעמיד את הספינה. אבל צד הוא ברשתות ובמכמרות. ת"ר: בראשונה התנו שבטים זה עם זה שלא יפרוס קליעה ויעמיד את הספינה, אבל צד הוא ברשתות ובמכמרות. תנו רבנן: ימה של טבריא בחלקו של נפתלי היתה; ולא עוד, אלא שנטל מלא חבל חרם בדרומה, לקיים מה שנאמר: ים ודרום ירשה" ע"כ.

הנה שלושה סוגי צידה יש כאן חכה, רשתות, וקלע. ויש לברר, האם הא דאסור להעמיד קלע הוא דוקא על מי שאין הים בחלקו, אבל מי שזכה בחלקו בים מותר, או אפילו מי שזכה אסור.

והנה במגיד משנה (נזקי ממון ה, ג) מביא מחלוקת ראשונים בביאור הסוגיא, דיש מפרשים ששלושה דינים הן, לצוד בחכה מותר כל אדם, אפילו משבט שאין חלקו בים, ולהעמיד קלע, אסור אפילו שחלקו בים, כיון שלכל אחד מותר לשוט בספינה, וקלע מעמיד את הספינה. ולצוד ברשתות וחרמים, רק זה שהים שלו מותר. לפיכך הא דהתנה שמחכין בים כנרת, היינו כל אחד. ומה שאמרו שלא יעמיד קלע, היינו אף אחד, אפילו זה שנפל בחלקו. ועל זה אמרו שהשבטים התנו ביניהם, שבעל החלק בים לא יעמיד קלע, אבל יצוד ברשתות, וכל אדם רק בחכה.

והנה לפי זה אף על פי שזכה נפתלי בים כנרת, אינו יכול להעמיד קלע ולצוד הרבה דגים, לכן אינו מפיך ה"א, כי לא זכה לירושה גמורה.

אבל הרמב"ם (נזקי ממון, שם) סובר, שזה שזכה בים יכול להעמיד קלע, ומה שאמרו ובלבד שלא יעמיד קלע, היינו מפני שלא התירו אלא לצוד בחכה, ולפי דבריו רשתות וחרמים וקלע דין אחד להם, דבעל הים מותר

משך חכמה

פרשת וזאת הברכה פסקא יג - יט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תנג טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

השבטים שנתברך בבנים כאשר [ואיני יודע כיצד רש"י]. ואולי יתכן, על פי מה דראיתי (בתנא דבי אליהו רבא, פרק ט) [במדרש אגדה, במדבר פרק א], וכימיך דבאיך, אמרו חכמים על בנותיו של אשר, שהזקנה כבתולה, [פירוש, נאה כבתולה, כמו שדרשו על אבי ברזית (בראשית רבה, ויצא, עא, יג), או כוון על סרח בת אשר], והבתולה אין לה דמים, שנאמר ברזל ונחשת מנעליך וכימיך דבאיך, ואמרינן בפרק קמא דכתובות (י, ב) שכל אשה שדמיה מרובין בניה מרובין, וכשם ששאור יפה לעיסה כו'. ולזה אמר, שאף על פי שלא היו לבנותיו דמים, בכל זאת היו פרים

[זה], וז"ל "ועל זה אמר וכימיך דבאיך, ומתרגמינן וכימי עולמיך תוקפך, ללמדך, כי הזקנה של שבט אשר, היה נאה וחזקה כנערה של שאר שבטים" ע"כ, והנערה אין לה דמים, וכיון שאמרו שהזקנה היתה כנערה, אם כן דמיהם היו מועטים, ואמרו בכתובות (י, ב) "תני רבי חייא: כשם שהשאור יפה לעיסה, כך דמים יפים לאשה; ותנא משום רבי מאיר: כל אשה שדמיה מרובין - בניה מרובים" ע"כ, ולפי זה היה ראוי להיות לשבט אשר מעט בנים ובנות, ואף על פי כן נתברך שבט אשר ככל השבטים, אין זה אלא בגלל הברכה, וזה הפירוש ברוך מבנים אשר.

[אבל שכתב בסוגריים "פירוש, נאה כבתולה, כמו שדרשו על אבי ברזית (בראשית רבה, ויצא, עא, יג), או כוון על סרח בת אשר", לא זכיתי להביין, דאולי כונתם באמת רק לענין זה שהיו נאות כבתולות, ולא לענין דמים. וביותר תמוה למה שפירש שכונתן על סרח בת אשר, ולא על כל השבט, הוא בודאי תמוה, מנלן שכל בנות השבט דמן מועט. ועוד קשה, שבמדרש אמרו שהזקנה כבתולה, ולא הגדולה כבתולה, והרי כל זקנה מסולקת דמים, ומנלם על הגדולות של בנות אשר דמן מועט, וצריך לי עיון גדול בזה].

אבל צריך לתת טעם מדוע באמת ברכו ה' בבנים ובנות, ומה בכך שיהיה מעט מהשבטים. אבל הטעם בזה, כיון שבאותו הדור היו אסורים השבטים לבוא זה בזה (תענית ל, ב), לכן היה צריך ברכה שיהיה להם הרבה בנים, שימצאו זיווג הגון לכל אחד מהשבט.

ועל פי זה יתבאר עוד ענין. דהנה איתא בבראשית רבה (ויצא פרשה עא, יג) וז"ל "ובני אשר וישוה וגו' הוא אבי ברזית (דברי הימים-א, ז, לא) ר' לוי ור' סימון ר' לוי אמר שהיו בנותיהן נאות והיו נשואות לכהנים שנמשחו בשמן זית, ר' סימון אמר שהיו בנותיהן נאות והיו נשואות למלכים שנמשחו בשמן זית" ע"כ. וצריך טעם מדוע כהנים גדולים נשאו אותן, דקשה לומר שרק מפני יופייהן. אבל באמת הוא מפני שכהן גדול היה צריך להזהר ביותר מטומאת נדה ומספק מגע נדה, לכן נשאו את בנות אשר שהיו דמיהן מועטין. [והעלימו חז"ל את הטעם האמיתי, כדרכם].

ויקרא לה נובח בשמו, יעויין שם⁸.

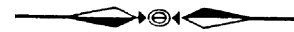
[יז]

לג, כד-כה) וּלְאֶשֶׁר אָמַר בְּרוּךְ מִבְּנֵי אֶשֶׁר יְהִי רְצוֹי אֶחָיו וְטַבֵּל בְּשִׁמּוֹן וְגָלוּ: בְּרִזָּל וְנַחֲשֶׁת מְנַעֲלָךְ וְכִימִיךָ דְּבַאֲךָ:

מה הפירוש "ברוך מבנים אשר"

לג, כד) ברוך מבנים אשר. בספרי⁹ (פיסקא שנה) אין לך בכל

⁸ תמצית דבריו: רש"י הקשה, דאם "ירשה" משמעו "ירש אותה", היה לכתוב מפיק ה"א, לפיכך פירש רש"י דהוא לשון ציווי, שציוה משה לנפתלי לירש, ולכן אינו מפיק ה"א, דכל ציווי כשנוסף ה"א בסוף, אינו מפיק. אבל המשך חכמה מפרש, דהוא לשון ירושה, והא דאינו מפיק ה"א, בא לרמז שלא ירש אותה לגמרי, דהיה נפתלי אסור לצוד שם על ידי העמדת קלע בים. ולפי הרמב"ם שהיה מותר להעמיד קלע בים, גם כן לא ירש לגמרי, כיון דלכל אדם מותר לצוד בים כנרת בחכה, ואינה ירושה גמורה לאסור על אחרים לצוד שם דגים.

[יז]

⁹ [יז] על הפסוק (דברים לג, כד) "וּלְאֶשֶׁר אָמַר בְּרוּךְ מִבְּנֵי אֶשֶׁר יְהִי רְצוֹי אֶחָיו וְטַבֵּל בְּשִׁמּוֹן וְגָלוּ", צריך לבאר, מהו "ברוך מבנים אשר", ופירשו בספרי (פיסקא שנה) "ברוך מבנים אשר, אין לך בכל השבטים שנתברך בבנים כאשר" ע"כ. ורש"י בפירוש חומש הביא את דברי הספרי, וכתב וז"ל "ראיתי בספרי אין לך בכל השבטים שנתברך בבנים כאשר, ואיני יודע כיצד" עכ"ל. רצונו לומר, דכיון שמנין השבט של אשר אינו יותר משאר שבטים, אלא בממוצע שבהם, אם כן איך אומר הספרי שאשר נתברך בבנים, והיא פליאה עצומה.

ומבאר המשך חכמה, דכונת הספרי, שלפי טבע נשותיהן של שבט אשר היה להם להיות מעט בנים ובנות מכל השבטים, כפי שיבואר להלן, וזה כונת הספרי, שהטעם שאשר היה מונה ככל שאר השבטים, הוא מפני שנתברך בברכה מיוחדת, וזה הפירוש ברוך מבנים אשר.

והטעם בזה, דהנה איתא במדרש אגדה (בובר. במדבר פרשת במדבר פרק א) [במשך חכמה כתב תנא דבי אליהו פרק ט, ולא מצאתי שם אלא במדרש

משך חכמה

פרשת וזאת הברכה פסקא יג - יט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תנג טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

וַיֹּאמֶר הַשְּׁמַד:

מה הפירוש "ומתחת זרועות עולם"

(לג, כז) בתרגום (לז, כז)¹¹ במימריה איתעביד עלמא, ותריך מקדמך סנאה. כיון לדברי רבי יצחק שהביא רש"י ריש בראשית (א, א) דלא יאמרו כו' לסטים אתם כו' ולזה כוון פה¹².

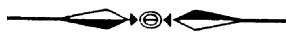
[יט]

המשמעות באופן שלא יהיה חשש הגשמות, כידוע, לכן תרגם שבדברו נעשה העולם, ולא בזרועותיו.

אבל צריך ביאור, מה ענין לפרש שה' ברא את העולם לכאן. ומבאר המשך חכמה, דלפי התרגום, הוא מתכוון למה שהביא רש"י בריש בראשית (א, א) וז"ל "אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל [את] התורה אלא (שמות יב ב) מהחודש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו [בה] ישראל, ומה טעם פתח בבראשית, משום (תהלים קיא, ו) כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, שאם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם, שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקדוש ברוך הוא היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו" עכ"ל.

ועל פי יתבאר היטב, דכיון שבא לצוות על ישראל שיגרשו האויב וישמידו, הקדים לומר שה' ברא את העולם, כדי שלא יאמרו ליסטים ומיושב הכל בס"ד.

¹² תמצית דבריו: פירוש הכתוב "ומתחת זרועות עולם" לפי תרגום אונקלוס, ש"תחת" השחקים, נברא ב"זרועות" הקדוש ברוך הוא, ה"עולם", דהיינו במאמרו. והטעם שאמר זאת כאן, כיון שבא לצוות שיגרשו האויבים בארץ ישראל וישמידו, לפיכך הקדים שה' ברא העולם, שלא יאמרו ליסטים אתם, אבל כיון שה' ברא את העולם, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם, ונתן לישראל, כמו שפירש רש"י בריש בראשית.

[יט]

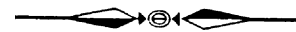
ורבים כשאר השבטים, אין זה רק שנתברך בבנים. ואולי על אותו הדור שהיו אסורים השבטים לבוא זה בזה, שלכן ברכו בבנים. ויתכן שכל בנותיו היו נשואות לכהנים גדולים (בראשית רבה, יצא, עא, יג), שלא יבואו לידי ספק נדה, ושלא יטמאו במגען ובהיסטן, לכן נשאו בנות אשר שלא היו להן דמים¹⁰.

[יח]

(לג, כז) מַעֲנָה אֱלֹהֵי קָדְם וּמִתַּחַת זְרֻעַת עוֹלָם וַיִּגְרַשׁ מִפְּנֵיךָ אוֹיֵב

¹⁰ תמצית דבריו: בספרי מפרש, דהא דכתיב "ברוך מבנים אשר", שנתברך בבנים. והקשה רש"י, הרי מנין שבט אשר אינו יותר משאר השבטים. ומבאר המשך חכמה, דכונת הספרי, שלפי טבע נשותיהן של שבט אשר היה להם להיות מעט בנים ובנות מכל השבטים, כיון שדם בנותיהן מועטים, ואמרו חז"ל שאשה שדמיה מרובים, בניה מרובים, אבל למי שיש מעט דמים בניה מועטים. וזה כונת הספרי, שהטעם שאשר היה מונה ככל שאר השבטים, הוא מפני שנתברך בברכה מיוחדת, וזה הפירוש ברוך מבנים אשר.

[יח]

¹¹ [יח] על הפסוק (דברים לג, כז) "מַעֲנָה אֱלֹהֵי קָדְם, וּמִתַּחַת זְרֻעַת עוֹלָם, וַיִּגְרַשׁ מִפְּנֵיךָ אוֹיֵב וַיֹּאמֶר הַשְּׁמַד", פירש רש"י וז"ל "מענה אלהי קדם - למעון הם השחקים לאלהי קדם, שקדם לכל אלהים ובריר לו שחקים לשבתו ומעונתו, ומתחת מעונתו כל בעלי זרוע שוכנים: זרעת עולם - סיחון ועוג ומלכי כנען, שהיו תקפו וגבורתו של עולם, לפיכך על כרחם יחרדו ויזועו וכחם חלש מפניו. לעולם אימת הגבוה על הנמוך, והוא שהכח והגבורה שלו בעוזר: ויגרש מפניך אויב - ואמר לך השמד אותם: מענה - כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה" עכ"ל רש"י.

הנה רש"י פירש "ומתחת זרועות עולם", היינו תחת השחקים, כל בעלי זרוע שוכנים. אבל אונקלוס תרגם וז"ל "מדור אלהא דמלקדמין, דבמימריה אתעביד עלמא, ותריך מן קדמך שנאה, ואמר שיצ"י עכ"ל. הנה תרגם את המילים "תחת זרועות עולם", דהיינו "תחת" השחקים, נברא "בזרועות" ידיו של הקדוש ברוך הוא, "העולם". אלא שכדרכו האונקלוס מפרש את

משך חכמה

פרשת וזאת הברכה פסקא יג - יט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תנג טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

מה הפירוש "וישכן ישראל בטח בדד עיו יעקב אל ארץ דגן ותירוש אף שמיו יערפו
טל"

(כח כט) וישכן ישראל בטח כו' מי כמוך עם נושע בה' כו'13.
הענין, דכבר פירשתי במקום אחר, דמסידור הטבעי מעיד על

(דברים לג, כח-כט) - (כח) וישכן ישראל בטח בדד עיו יעקב אל
ארץ דגן ותירוש אף שמיו יערפו טל: (כט) אשריך ישראל מי כמוך
עם נושע בה' מגן עזרך ואשר חרב גאותך ויפחשו איביך לך ואתה
על במותימו תדרף:

הצדק מתבוננתו הנכונה, וידע שיש שם אלוה אחד, והוא מנהיג הגלגל והוא
ברא הכל, ואין בכל הנמצא אלוה חוץ ממנו, וידע שכל העולם טועים, ודבר
שגורם להם לטעות זה שעובדים את הכוכבים ואת הצורות עד שאבד האמת
מדעתם, ובן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו".

[ומה שכתב המשך חכמה, שאברהם שאל כלום יצא חמה ממערב, לא
מצאתי לשון זה, אלא דומה לו בילקוט שמעוני (האזינו רמז תתקמב) וז"ל
"דבר אחר, האזינו השמים, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, אמור להם
לישראל, הסתכלו בשמים שבראתי לשמשכם, שמא שינו מדתן, או שמא
גלגל חמה יצא ממערב, שנאמר וזרח השמש ובא השמש" עכ"ל].

והסידור הטבעי הוא מורה על זה שהקדוש ברוך הוא מסדר ומוציא במספר
צבאם (ישעיהו, שם), וניכר שמערכות השמים הם שלוחי ההשגחה, והם
ממש כגרון ביד החוצב, שהגרון אין לו מעצמו כלום, ורק החוצב הוא זה
שחוצב על ידו, כך כל מערכות השמים הם ביד הקדוש ברוך הוא, לכן מנהיג
ה' את העולם בטבע מדוייק, אבל אם הטבע משנה את דרכה, אז מתבטל
מציאות המופת המוכיח על מציאותו יתברך.

[יש לציין שרבינו משנה את מבט הטועים, שהטבע גורם לטעות שהכל
מתנהל מעצמו, ורק שינוי טבע גורם לאמונה, ובאמת זה בדיוק הפוך, דוקא
טבע העולם הוא ההוכחה הגדולה ביותר על מציאותו יתברך, אלא שהעולם
טועה, כיון שהרגל של טבע גורם לסכלים שלא להתבונן כלל, ודוקא שינוי
טבע גורם להתבונן, וזה באמת לא נכון, והוא תבונה של סכלים].

אבל יתכן שינוי בטבע שאינו משנה את סדר הטבע, אבל שהטבע יתנהג
בדרך שמביא הרבה שפע, כגון מה שאמרו חז"ל בתענית (כג, א) "בעתם.
בלילי רביעיות ובלילי שבתות, שכן מצינו בימי שמעון בן שטח, שירדו להם
גשמים בלילי רביעיות ובלילי שבתות, עד שנעשו חטים ככליות ושעורים
כגרעיני זיתים ועדשים כדינרי זהב, וצררו מהם דוגמא לדורות, להודיע כמה
החטא גורם, שנאמר עונותיכם הטו אלה וחטאתיכם מנעו הטוב מכם, וכן
מצינו בימי הורדוס שהיו עוסקין בבנין בית המקדש והיו יורדין גשמים
בלילה, למחר נשבה הרוח ונתפזרו העבים וזרחה החמה, ויצאו העם
למלאכתן וידעו שמלאכת שמים בידיהם" ע"כ.

ולאחר הקדמה זו מבאר המשך חכמה את הכתוב לעיל (לט) "ראו עתה פי
אני אני הוא ואין אלהים עמדי אני אמית ואמתיה מתצתי ואני ארפא ואין מדי

¹³ [לא] (דברים לג, כח-כט) - (כח) וישכן ישראל בטח בדד עיו יעקב אל
ארץ דגן ותירוש אף שמיו יערפו טל: (כט) אשריך ישראל מי כמוך עם נושע
בה' מגן עזרך ואשר חרב גאותך ויפחשו איביך לך ואתה על במותימו
תדרף" ע"כ. יש לבאר מה הם פשט הכתובים. ואונקלוס תירגם פסוק כח,
וז"ל "כח) וישרי (ושרא) ישראל לרוחצן בלחודוהי כעין ברכתא דבריכנון
יעקב אבוהון בארע עבדא עבור וחמר אף שמיא דעלויהון ישמשונון
בטלא" ע"כ. פירושו דישאל ישב בטח, ואז יזכה לברכת יעקב אבינו
שבירך יצחק את יעקב, דכתיב בבראשית (כו, כח) "ויסתן לך האלהים מטל
השמים ומשמני הארץ ורב דגן ותירוש". אבל יש לדקדק טובא, מה הקשר
בין זה שישאל ישב בטח לברכת יצחק ליעקב, וכי אם לא ישב בטח לא
יזכה לברכת יעקב. ועוד, הרי כבר בירך יצחק את יעקב, וכבר זכה בברכה
זו, ומה הוא שחוזר משה על ברכת יצחק ליעקב. ועוד יש לדקדק דלעיל מה
פירושו הכתוב לעיל (לב, לט) "ראו עתה פי אני אני הוא ואין אלהים עמדי
אני אמית ואמתיה מתצתי ואני ארפא ואין מדי מציל".

ומבאר המשך חכמה, בהקדים, דהנה הקדוש ברוך הוא ברא את העולם
שיתנהג בטבע, וכל מערכות השמים לא משתנות לעולם, והטעם בזה,
דדוקא על ידי הסידור הטבעי, הוא מורה על מציאות ה' יתברך, שכשיש
סדר מדוייק, זה מורה שיש מישהו שעושה זאת ואינו נעשה מעצמו, דדבר
הנעשה מעצמו אינו יכול להיות מדוייק ומסודר, לכן סדר מערכות השמים
ומחזור החמה והלבנה וכו' הם מורים על אמיתת ה' יתברך, שהוא מנהיג
את כל הבריאה, כמו שאמר ישעיהו (מ, כו) "שאו קרום עיניכם וראו מי
ברא אלה המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא מרב אונים ואמין פת
איש לא נעדר".

וכן הכיר אברהם אבינו את בוראו, כמו שמבאר הרמב"ם שכתב (עבודה
זרה א, ב-ג) "ועל דרך זה היה העולם הולך ומתגלגל עד שנולד עמודו של
עולם והוא אברהם אבינו. כיון שנגמל איתן זה, התחיל לשוטט בדעתו,
והוא קטן, והתחיל לחשוב ביום ובלילה, והיה תמיה, היאך אפשר שיהיה
הגלגל הזה נוהג תמיד, ולא יהיה לו מנהיג, ומי יסבב אותו, כי אי אפשר
שיסבב את עצמו, ולא היה לו מלמד ולא מודיע דבר, אלא מושקע באור
כשדים בין עובדי כוכבים הטפשים, ואביו ואמו וכל העם עובדי כוכבים
והוא עובד עמהם, ולבו משוטט ומבין עד שהשיג דרך האמת, והבין קו

משך חכמה

פרשת וזאת הברכה פסקא יג - יט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תנג טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

פרטית על פי דרכי הטבע, אמנם אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה' על דרך נסיי, מגן עזרך ואשר חרב רק לגאווה ולתכשיט כו'. ולזה ביאר על דרך מוגבלות, רוכב שמים בעזרך, שעל פי הטבע צריך האדם לעסוק, והשם יתברך יעזור לו וישדד המערכה, אבל רק בדרך הטבע, ובגאותו, כשירצה לקדש שמו יתברך, אז שחקים, ששוחקים מן לצדיקים (חגיגה יב, ב), וזה מן על פי דרך נסי לא בדרך הטבע כלל. ודו"ק¹⁴.

אמיתת מציאות השם יתברך, כמו שאמר ישעיה (מ, כו) שאו עיניכם וראו מי ברא אלה כו', וכמו שאמר אברהם אבינו, כלום יצאה חמה ממערב כו', וזה מורה על מסדר ומוציא במספר צבאם, והמה שלוחי ההשגחה, וכגרון ביד החוצב, אבל אם הטבע תשנה דרכה, אז יבטל מציאת המופת על המסדר והבורא היחיד יתברך. אמנם זה יתכן, אשר על ידי הנהגה הטבעית תשפיע ההשגחה רוב ברכה, ויעשו חטים כשתי כליות כבימי שמעון בן שטח (תענית כג, א). אבל אם ירדפו אותם בעלי בחירה, אז (לעיל לב, כז) פן ינכרו צרימו ויאמרו ידינו רמה ולא פעל ה', אם כן יהיה אז חלול השם יתברך והעדר כבודו חלילה, כי לא יחפצו לדעת שיש משגיח ומסדר כל אורחות הטבע, אז יצא כגבור חמוץ בגדים, ויאמר (לב, לט) אני אני הוא, ויהפוך סדור הטבעי. וזה שאמר וישכן ישראל בטח, פירוש בלא רודפים, אז עין יעקב, כברכתא דברכינן יעקב אבוהון (אונקלוס), אל ארץ דגן ותירוש, בהשגחה

חֲרֵב וְאֶתְּךָ, שהחרב תהיה לך רק לגאווה לתכשיט. ועל פי זה יתבאר הכתוב לעיל "כו) אין פֶּאֶל יִשְׂרָאֵל רֹכֵב שָׁמַיִם בְּעֶזְרְךָ וּבְגָאֹתוֹ שְׁחָקִים", שפירושו, שה' יעזור לך וישדד המערכה בשבילך, אבל "רוכב בשמים", היינו בדרך הטבע, והינו רוכב בשמים, והא דכתיב בעזרך, שכביכול אתה צריך לעסוק בהשתדלות, ואז ה' יעזור לך, ומה שכתוב ובגאותו שחקים, הכונה שכשירצה ה' לקדש שמו יתברך, אז "שחקים", על דרך שאמרו חז"ל חגיגה (יב, ב) "שחקים שבו רחיים עומדות וטוחנות מן לצדיקים שנאמר ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח וימטר עליהם מן לאכל וגו'" ע"כ, וזה מן על פי דרך נסי ולא בדרך הטבע כלל. ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

מִצִּיל, דהנה לעיל מיניה כתיב (לב, כז) "לולי פֶּעַס אוֹיֵב אָגוּר פֶּן יִנְכְּרוּ צְרִימוּ פֶּן יֵאָמְרוּ יְדַנוּ רָמָה וְלֹא ה' פָּעַל כֹּל זֹאת", דהיינו, שהגויים יכפרו במציאות השגחתו יתברך בעולם, ולא ישכילו להבחין בסידור הטבע המורה על הנהגתו יתברך, אם כן אז יהיה להפך, דהסדר הטבעי יגרום להם שלא להתבונן, ויהיה חילול ה' והעדר כבודו יתברך, ועל זה אמר ה' (לב, לט) "רְאֵה עֵתָה פִּי אֲנִי אֲנִי הוּא וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי אֲנִי אֲמִית וְאֶחָה מְחַצְתִּי וְאֲנִי אֶרְפָּא וְאֵין מְיָדִי מִצִּיל", הכונה שאז ישנה סדרי בראשית ואורחות הטבע, ויצא הכגבור חמוץ בגדים (ישעיהו סג, א) לקנא על כבודו יתברך. ולאחר הקדמות אלו, מבאר המשך חכמה את הכתוב "וַיִּשְׁפֹּן יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּדָד עֵין יַעֲקֹב אֶל אֶרֶץ דְּגָן וְתִירוֹשׁ אֶף שָׁמִיו יַעֲרְפוּ טָל", ומה שדקדקנו לעיל, דהנה ברכת יצחק ליעקב היא שיבורך בטבע העולם, כמו בשנים של שמעון בן שטח, ולא שישנה ה' סדר הבריאה בשבילו, כיון שדוקא סדר הבריאה הוא המורה על כבודו יתברך, אלא שבתוך הטבע יתברך, אבל כל זה הוא רק בתנאי ישראל ישב לבטח, היינו שהגויים לא ירדפו את ישראל, ויאמינו בזה שה' מנהיג את העולם, אז אין צורך לה' יתברך לשנות דרכי הטבע. וזה הפירוש, כאשר ישראל ישב בטח, אז יזכה לעין יעקב, לברכת יעקב בהשגחה פרטית על דרך הטבע, אבל אם ירדפוהו, אז ישנה ה' את סדר הבריאה כמו שכתוב לעיל.

¹⁴ תמצית דבריו: אונקלוס מתרגם את הפסוק "וַיִּשְׁכֵּן יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּדָד עֵין יַעֲקֹב אֶל אֶרֶץ דְּגָן וְתִירוֹשׁ אֶף שָׁמִיו יַעֲרְפוּ טָל", שכאשר ישראל ישבו בטח, אז יזכו לברכת יעקב אבינו "וַיִּתֵּן לָךְ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאֶרֶץ וְרֵב דְּגָן וְתִירוֹשׁ". והטעם בזה, דדוקא טבע העולם מורה על השגחת ה', שדבר שמתנהל בסדר מופתי, מוכיח שיש מנהיג לבירה, ולכן בירך יצחק את יעקב בברכה טבעית, שלא ישתנה סדר טבע העולם בשבילו, אלא בטבע העולם יהיה לו ברכה. וכל זה רק כאשר ישראל יושבים בטח, והגויים גם מאמינים בה' שמנהיג לעולם, אבל כאשר הם כופרים בה' ואומרים שאינו מנהיג את העולם מחמת טעותם, שרואים את העולם בטבעיות, אז ה' משנה את סדרי העולם, ולא זוכים לברכה טבעית של יצחק, כמבואר באריכות בפנים.